

Koordinatori Projekti:
Koordinator Projekta:
Project Co-ordinator:

Tahire GASHI

Asistenti Projekti:
Asistent Projekta:
Project Assistant:

Zumer Asani

Shaban ASLLANAJ

Zbatuesi e Projektit:
Rinjalizator Projekta:
Project Implemented by:

OJQ "Zana"

Fotot/Slike/Photography:

Zumer Asani dhe Shaban ASLLANAJ

Design and Printing: Design Studio Point

Thesari Etnologjik i Komunës së Klinës

Komuna e Klinës nga e kaluara ka trashëguar një thesar të pasur të kulturës tradicionale si në fushën materiale ashtu edhe në atë shpirtërore. Kjo pasuri e madhe e shprehjes artistike nuk është vetëm krijimtari e disa njerëzve të caktuar, as e një epoke historike të vetme, por është krijimtari e përbashkët e tërë popullit gjatë të gjitha epokave të historisë së tij. Veshjet popullore, si element i kulturës materiale dhe shpirtërore, janë interesante, të bukura, të larmishme, tipologjikisht dhe strukturalisht të ndërthurura.

Ato karakterizohen edhe nga elementë të përbashkët me krahinat e tjera etnografike shqiptare, qoftë në strukturë, tipologji, kromatikë, në zbukurime e në elemente të tjera. Pjesët më të zbukuruara të veshjeve janë në veshjet e grave, kryesisht në këmisha, shamitë e kokës, përparëset, brezat e çorapeve, dhe në brezat e çorapeve në veshjet e burrave. Përveç veshjeve, edhe punimet në tekstil janë mjaft interesante.

E veçanta e tekstileve nuk qëndron vetëm në teknikën e punimit, por në një kompleks të tërë faktorësh si: ngjyrat, motivet dhe kompozimi i tyre. Pra, të gjithë këta elementë së bashku përcaktojnë atë veçanti dhe fizionomi të pëlhurës nëpërmjet së cilës gratë e këtij rajoni prezantohen si endëse dhe piktores të shkëlqyeshme. Ato me zgjuarsë e mjeshtri arrijnë të krijojnë shpeshherë objekte të përkryera. Cilësitë më të çmuara të këtyre punimeve janë karakteri i tyre i theksuar dekorativ, forca e kompozimit, lidhja e fortë e elementeve përbërëse në çdo motiv, ngjyrosja origjinale, larmia e pasur e motiveve etj.

Motivet që aplikohen në këto punime janë të njëjta me ato që aplikohen gjerësisht tek shqiptarët kudo që janë ata, natyrisht, me karakteristikat e ngjyimeve lokale. Këto motive janë sa joshëse, aq edhe të rëndësishme. Ato janë marrë nga jeta e përditshme dhe janë shprehur e stilizuar me shije të hollë artistike, me forma të ndryshme gjeometrike, florale, zoomorfe e rrallëherë edhe antropomorfe. Duke përfunduar duhet thënë se thesari etnologjik i prezantuar në këtë katalog është një thesar i pasur dhe karakteristik, me gjurmë lashtësie dhe me një vlerë të madhe jo vetëm për rajonin e Klinës, por edhe më gjerë.

Qilimat

Thurja e qilimave është një art në kulturën popullore. Qilimi është punuar në vekë, ashtu siç edhe shumica e shtrijave që janë përdorur me herët si për shembull: qergat, dyhekët, janat, sixhadët etj. Së pari, punimi i qilimave ka filluar nga endja e tjerrit të quajtur tymen, pastaj vjen mbështjella në shul, apo siç quhet ndryshe mlumje. Kjo pjesë e punës bëhet jashtë vekut. Në vekë vendoset shuli me tymen dhe endet nëpër shpatë dhe liq. Më pas ky produkt është i gatshëm për t'u punuar në vekë. Lënda tjetër është edhe 'ini', apo fijet e leshit të tjerrur, të cilat janë të ngjyrosura në varësi të ngjyrave të preferuara.

Zakonisht në qilim dominon ngjyra e kuqe dhe e zezë, por ka dekorime dhe me ngjyra të tjera, e sidomos me ngjyrë të bardhë dhe të gjelbërt. Zakonisht punën e endjes dhe mlumjes e bëjnë jo të gjitha gratë, pasi kjo është një punë që do kujdes të madh dhe dije. Në dekoracionet e qendrës së qilimave mbizotëron simetria, por në ndonjë rast përdoren edhe elemente të asimetrisë mbrenda simetrisë. Interesante e befasuese janë dekoracionet e qilimave të lashtë.

Karakteristikë e përgjithshme është simetria e biloqeve ornamentale kryesore. Në modelet më të përhapura secili bllok, ose secila pjesë përfaqëson një vargëzim të dy ose tri motiveve të pësëritura me radhë. Këta rrypa ornamentale ndahen midis tyre, herë me bordura të thjeshta lineare, e herë me disa vija zigzage. Ndërsa, teknika e avancuar e thurjes e përdorur për qilimin tregon një histori të gjatë të evolimit dhe eksperiencës në këtë art.

Edhe pse në shikim të parë duken të njëjtë me qilimat e trevave tjera, në vetvete qilimat e kësaj zone përmbajnë elemente dalluese, siç u shpjegua më lart, të cilat i bëjnë qilimat e kësaj zone të dallueshëm nga qilimat e tjerë.

Kostumet tradicionale

Veshja ose kostumi tradicional i grave punohet në pëlhurë (punohet me fill pambuk). I tërë materiali është specifik për këtë lloje veshjeje, e cila thuret në vekë si artizanat shumë i vjetër me gjerësi 40 cm dhe shoqërohet me fije të tjera me ngjyrë kafe në mes, të cilat tradicionalisht ngjyrosen me degë arre dhe verri. Karakteristikë tjetër e veshjes janë edhe dy pështjellakët (pështjellaku i parë që vishet në pjesën e parë të trupit që shoqërohet me toja të cilat thuren me dorë për ta bërë mbërthimin e tij në trup; e njëjta gjë ndodh dhe me pështjellakun e pasmë). Karakteristikat e ngjyrave janë si më poshtë: mbizotërojnë ngjyrat e mbyllura; sidomos shquhet përdorimi i ngjyrave të kuqe me të zezën, kafe me të zezën, edhe e gjelbra e mbyllur me të zezën.

Punohet përmes dy lloje punimesh. Një pjesë e punës bëhet me endje në vekë dhe pjesa tjetër me një kërrabëz dore që në gjuhën e popullit quhet spik. Ky punim e bën veshjen tërheqëse dhe i jep asaj që e bën të dallueshëm artin popullor që zhvillohet në këtë trevë nga arti i trevave të tjera. Këtu vlen të theksohet se kombinimi i ngjyrave në këmishë edhe sot është shumë atraktiv, pasi kontrasti i krijuar prej përdorimit të tyre vë në pah artin popullor. Në të njëjtin material dhe sipas të njëjtit model punohet edhe jeleku. Pjesë e kësaj veshjeje janë edhe çorapët që thuren me pesë kërrbaza me dorë (penjtë janë të ndryshëm, por dominon ngjyra e zezë me ndonjë vijë artistike, e kombinuar me ngjyrat e përmendura në rastin e pështjellakut.

Këtë veshje e kompletojnë shamitë e kokës. Shamia e kokës përbëhet prej dy pjesësh (prej lidhëses dhe prej marhamës), të cilat punohen edhe në vekë. Veshjen përfundimisht e shoqërojnë mangoret (dorëza mbi dorë deri në bërryl), të cilat punohen me material të njëjtë si këmishët.

Edhe pse në shikim të parë këto veshje ose kostume duken të njëjta me veshjet e trevave të tjera, në vetvete ato përmbajnë elemente dalluese, siç i shpjegua më lartë, të cilat i bëjnë këto veshje lehtësisht të dallueshme nga veshjet e rajoneve të tjera.

Veshjet e nuseve

Veshja e nuseve paraqet veshjen më të pasur në të gjitha aspektet, si në aspektin artistik, struktural, morfologjik, ornamentik dhe dekorativ.

Marhama

Marhama bëhet me material mëndafshi, me ngjyrë të bardhë, të portokalltë dhe ngjyra të tjera, të cilat kombinohen me veshjen dhe punohen në vekë. Fundi i marhamës, i cili quhet "fundi i marhamës" punohet me ngjyrë të zezë me të gjelbër, të gjelbër të errët, si dhe pak punime dore me gilpërë me disa lule të lehta.

Veshja e plakave

Veshja e plakave ruan më shumë tiparet e veshjes së vjetër, si në aspektin strukturor, morfologjik, dhe ornamentik, ashtu edhe në vet mënyrën e të veshurit. Veshja e plakave dallon nga veshjet e më të reja nga thjeshtësia e tyre në formë, në strukturë, morfologji, ornamentikë, në ngjyra etj.

Etnološko blago opštine Klina

Opština Klina je od prošlosti nasledila bogato kulturno i tradicionalno blago na raznim područjima. To veliko bogatstvo umetničkog izraza nije samo proizvod određenih pojedinaca pa ni jedne istorijske epohe, već predstavlja zajedničko stvaralaštvo celog naroda u svim fazama njegove istorije. Narodna nošnja, kao element materijalne i duhovne kulture, zanimljiva je, lepa i tipološki i strukturalno povezana.

Karakterišu je zajednički elementi raznih etnoloških albanskih krajeva u strukturi, tipologiji, hromatici, ornamentici i ostalim elementima. Najbolji delovi odeće kod ženske nošnje uglavnom su košulja, marama za glavu, čarapa, kecelja, a kod muške nošnje čarapa. Osim ženske i muške nošnje, vrlo su zanimljivi i radovi na tekstilu. Posebnost tekstila ovde se ne odnosi samo na tehniku rada već na više činilaca: boje, motive i njihovu kompoziciju.

Sve to zajedno čini i određuje samostalnost i fizionomiju tkanina preko kojih se žene ovog regiona predstavljaju kao odlične tkalje i slikarke. One su postigle to da sa razumevanjem i majstorstvom veoma često stvaraju savršene predmete. Najveći kvaliteti tih radova jesu njihov naglašeni dekorativni karakter, snaga kompozicije, jaka povezanost sastavnih elemenata u svakom motivu, originalna boja, šarolikost, itd.

Motivi koji se najčešće prikazuju na ovim radovima slični su elementima kod Albanaca gde god oni žive - naravno sa lokalnim karakteristikama boja. Ti motivi su koliko privlačni toliko i važni. Uzimaju se iz svakodnevnog života, a izrađeni su u jednom veoma umetničkom stilu, sa različitim geometrijskim i floralnim oblicima, mada retko sa antropomorfnim.

Na kraju, želim da vam kažem da etnološko blago u ovom katalogu jeste bogato i karakteristično blago, trag prošlosti velike vrednosti ne samo u regionu Kline već i šire.

Čilimi

Tkanje čilima je jedan oblik narodne umetnosti. Čilimi se prave na razbojima, kao i većina prostirki, kao što su tapiserije, dušeci, čebad i sedžade.

Tkanje čilima počinje pokretanjem konca koji se zove timan, a koji je načinjen od vune. Konac se zatim namotava na vratilo. Taj deo posla se obavlja van razboja. Vratilo se sa koncima stavlja na razboj i kreće se preko brdila i lika. Sada se može otpočeti sa radom na razboju. Drugi predmet je konac od vune, koji se boji po želji i zavisno od boja koje se upotrebljavaju. Obično na čilimu dominiraju crvena i crna boja, ali ima i drugih dekoracija sa raznim bojama, poput bele

i zelene. Obično ovaj posao obavljaju žene, ali ne sve, jer je to posao koji zahteva veliku pažnju i znanje, i retke su bile žene koje su znale da obavljaju ovaj deo posla vezan za čilime.

U centru dekoracije čilima dominira simetrija, ali u nekim slučajevima upotrebljava se i asimetrija unutar simetrije. Zanimljive su slike i dekoracije na starijim čilimima. Opšte obeležje je simetrija ornamentalnih glavnih blokova. Kod modela koji su u širokoj upotrebi svaki deo ili blok predstavlja jedan red sa dva ili tri motiva koji se naizmenično ponavljaju.

Ti ornamentalni pojasevi međusobno su podeljeni, ponekad prostim linijama, a ponekad cik-cak linijama. Naprednija tehnika tkanja čilima ukazuje na starostavnost i evoluciju umetničkog iskustva. I pored toga što na prvi pogled izgledaju isto kao i čilimi iz drugih krajeva, ovi čilimi u sebi sadrže, kako smo gore objasnili, različite elemente koji predstavljaju posebne karakteristike u odnosu na druge čilime.

Tradicionalna nošnja

Tradicionalna nošnja žena pravi se od tkanine (radi se sa koncima od pamuka), i sav materijal je specifičan za ovu vrstu nošnje, koja se plete kao rukotvorina na razboju u dužini od 40 cm. Objedinjuje se koncima kafene boje, koji se obično boje bojom dobijenom od grane oraha I jove.

Drugo obeležje ove nošnje jesu dve pregače: prednja, koja se oblači napred, i mala, koja se stavlja pozadi, a obe su povezane ručno rađenim koncima koji se vezuju za telo, kako za prednji tako i za zadnji smotaj. Karakteristične su zatvorene boje, a naročito se upotrebljavaju crvena sa crnom, kafena sa crnom, te tamnozeleno sa crnom. Ceo rad se obavlja u dva ciklusa, pri čemu se jedan deo posla obavlja na razboju, a drugi deo se radi heklicom za pletenje, koja se u narodnom jeziku zove „spik“ i koja doprinosi atraktivnosti i posebnom stilu, koji se razlikuje od narodne umetnosti u drugim krajevima.

Ovde treba naglasiti da je kombinovanje boja na košulji, što se i danas radi, dosta privlačno, jer se tim kontrastom izražava duh narodne umetnosti. Pomoću istog materijalom i sa istim dizajnom radi se i prsluk. Deo ove nošnje su i čarape, koje se pletu sa pet heklica ručno (konci su razni, pri čemu dominira crna boja, uz poneku liniju u nekoj od ranije pomenutih boja.

Ovu nošnju kompletira pokrivač za glavu, koji je sačinjen iz dva dela (veznice i marama), koji se rade na razboju.

Konačno, u ovu nošnju spadaju i rukavice dužine do lakta, koje su urađene od istog materijala kao i košulja. I pored toga što je ovaj opis sličan nošnjama iz drugih krajeva, on u sebi sadrži elemente po kojima se ova nošnja razlikuje od nošnji iz drugih krajeva.

Nošnja za mlade

Nošnja za mlade predstavlja najbogatiju nošnju u svakom pogledu, umetničkom, strukturalnom, morfološkom, ornamentalnom i dekorativnom.

Marama

Marama je napravljena od svile bele, narandžaste ili neke druge boje, a kombinuje se sa nošnjom koja se pravi na razboju. Kraj marama, koji se zove „dno“, radi se od crne i zelene, ili tamnozeleno, boje, a sadrži i iglom urađene cvetne motive.

Nošnja za stare žene

Nošnja za stare žene očuvala je više karakteristika stare nošnje, kako u strukturalnom i morfološko-ornamentalnom pogledu, tako i u pogledu samog stila oblačenja. Nošnja za stare se razlikuje od nošnji za mlade jednostavnošću, formom, morfološkom i ornamentalnom strukturom, bojama, itd.

The ethnological treasures of the Municipality of Klinë/Klina

The Municipality of Klinë/Klina has inherited from the past a remarkable treasure of traditional material and intangible culture. This great wealth of artistic expression is neither the work of certain individuals nor the achievement of a single historical period but the common output of all people down the ages. Folk costumes, as an element of material and intangible culture, are interesting, beautiful and diverse both typologically and in terms of style and design.

They are also characterised by elements common to other ethnographic Albanian regions with regard to such aspects as design, typology and the colours, ornamentation and decoration employed. The most highly ornamented garments are worn by women and mainly consist of blouses, headscarves, aprons, socks and sashes. In the case of men's clothing, it is socks and sashes that have the most ornamentation.

Apart from the actual items of clothing, considerable interest attaches to the fabrics used to make them. Their distinguishing features are not only the production methods but also their many complex elements, such as the colours used and the design and overall make-up of the motifs employed. All these elements taken together determine the unique nature and appearance of the material, which is a feature of women's clothing in this region. Women are therefore presented as great weavers and painters. Intelligent and extremely skilled, they quite often succeeded in creating perfect objects. The most highly valued features of these works are their strikingly decorative character, their artistic composition, the close relationship between the constituent elements of every motif, the original colouring and a rich variety of motifs.

The motifs employed in these creations, which are both attractive and historically important, are the same as those generally employed in the case of Albanians everywhere, but there are naturally a number of subtle local differences. These motifs have been taken from everyday life and are artistically stylised using various geometric, floral and, in rare cases, anthropomorphic forms. In conclusion, it is worth mentioning that the ethnological treasures presented in this catalogue are a rich heritage containing traces of the ancient past and a great asset not only for the Klinë/Klina region but also beyond its boundaries.

Rugs

Rug weaving is considered to be folk art. The rug is woven on a loom just like many other floor coverings and items used in the past, such as goat's wool rugs, mattresses, tapestries, carpets, etc. The first step in rug making is to weave the wool yarn called the warp. The warp is wound on the warp beam, and this part of the work is done outside the loom.

The beam with the warp on it is put on the loom and the warp is then threaded into the reed and heddles. Then everything is ready for work to begin. The other material used is the weft, ie the crosswise wool yarns, which are dyed according to

requirements. Red and black are usually the dominant colours for a rug, but other colours, especially white and green, are used for decoration. Weaving is carried out by very few women since it requires too much care and knowledge. Symmetry is dominant in the decoration of the centre of a rug. In addition, asymmetry can be used within symmetrical elements in particular cases.

Decoration on ancient rugs is both surprising and interesting, a general feature being the main ornamental symmetry of the blocks, or parts. In most patterns, each block shows the linking of two or three sequentially repeated motifs.

These ornamental sashes are sometimes divided with simple lines and sometimes with zigzag lines. The advanced weaving technique used for rugs has evolved over a long period and requires considerable experience.

Although these rugs may at first sight seem similar to those of other regions, they do contain distinctive elements, as noted above, that give them their own typical appearance compared to other rugs.

Traditional clothing

Traditional women's clothes are made from cotton fabric. The material is specific to these kinds of garments and is woven on a very old-style 40 cm wide loom. Brown thread is traditionally dyed with walnut and alder bark dye is also used. Another feature of this type of clothing is two embroidered aprons, one worn on the upper part of the body and fitted with specially knitted laces as fasteners and the other worn around the waist.

Dark colours dominate. In particular the following combinations are used: red and black, brown and black, and dark green and black. The colours employed all have their own specific meaning. The work is carried out in two stages: one on the loom and the other using a type of knitting needle to provide attractiveness and style. These are the features of the folk art produced in this region that distinguish it from elsewhere. It is worth mentioning here that the combination of colours in the case of the shirt is both attractive and popular even today since the contrast is a manifestation of the local folk art.

The waistcoat is made from the same material and in the same design. An integral part of this costume are the socks, which are knitted using five knitting needles (different threads are used, with black being the dominant colour in all the possible combinations mentioned above in connection with the embroidered apron), and elbow gloves covering the hands up to the elbow and made from the same material as the shirt. The costume is completed with a two-part headscarf, which can also be woven on the loom. Although they may at the first sight look similar to clothes worn elsewhere, there are, as pointed out above, distinguishing features that give them their characteristic style compared to other costumes.

Bridal clothing

Bridal clothing is the most sumptuous in all respects, such as artistic or design elements or ornamentation and decoration.

Marhama

The marhama used to be made of silk in white, orange or other colours to match the rest of the costume and was produced on a loom. The bottom part is called the "hand of the marhama" and was black and green or dark green and featured a small amount of handwork in the form of embroidered flowers.

Clothing worn by elderly women

The garments worn by elderly women preserve the features of the old style of clothing much more, both with regard to their design and ornamentation and in the way they are worn. They differ from the costumes worn by younger women because of their simplicity, their style and the ornamentation and colours employed.